

sredovalce in sprejemnike, preoblikovalce izrazov določene kulture. V tem smislu pomeni to Kuretovo delo tudi poseben prispevek tistemu nadaljnjemu raziskovanju, ki bo tematiziralo vprašanja kulturnega posredovanja in vprašanja procesa civilizacije slovenskega človeka.

Avtor poskuša (str. 189) na podlagi Youngove definicije (gl. 157) pokazati hipotetični razvoj in razkroj pastirskih koled. Mogoče ta model ali konstrukt najbolje ilustrira osnovno avtorjevo prizadevanje, pokazati na življenje kulturne prvine. Kakor je ta vidik ploden z ene strani (saj pokaže na bogastvo različic in na pot te prvine), pa je z druge vendarle omejujoč, saj zaradi njega odpade obravnava tistih kulturnih prvin, ki so bile oblikovane z drugega, drugačnega izhodišča.

Ena osnovnih omejitev oziroma določil ljudskega gledališča je za Kureta ritualnost (»obred in šega, le deloma zabava«). »Igra je ena izmed funkcij praznika.« Ta vidik vodi do oženja problematike, premislek velja predvsem tistemu, kar ritualni značaj dela potrjuje; ta pogled določa tudi samo interpretacijo tekstov.

Osrednji del nazorno kaže potovanje dveh oblik koledovanj, pastirskega in trikraljevskega. Izhodišči sta različni: za prvo koledovanje je značilen čas božiča in novega leta, osnovni pomen obhoda je po Kuretu parapsihološki, obreden; namen drugega je in je bil zbiranje darov. Gre za vplivanje dijaške šege na šega na podeželju; čas obhoda, pobiranja, so sv. trije kralji. Ponekod sta se obe obliki združili v eno, v pastirsko-trikraljevsko igrjo. Zanimiva se mi

prav pri tem zdi Kuretova širitev predmeta raziskave, od prvotnega (pastirskih koled) v disertaciji k trikraljevskim koledam v pričujočem delu; skorajda bi mogli reči, da gre za premik od svetega k profanemu.

Kako preteklo neogibno prehaja, in se ne vrača, kako so te sledi izbrisljive, zavezane procesom spominjanja, pa je navsezadnje občutil recenzent sam takrat, ko je bil brez magnetofonske naprave pri roki in mu je informator, star 92 let, preužitkar, ki je komaj čakal na smrt, hripavo in z mujo zapel kolednico. Peli so jo okrog l. 1900 na Žirovskem vrhu. Bil je pred dilemo, ali naj informatorja prisili v tak položaj, da si bo mogel besedilo zapisati, ali naj kolednico pusti tako, kot je. Kot dih preteklega.

Jurij Fikfak

Karel Krajcar

SLOVENSKE PRAVLJICE IZ PORABJA

Založba učbenikov, Budimpešta 1984, 121 str., 8°

Pred nami je prva zbirka slovenskih pravljic iz Porabja. V domačem narečju jih je zapisal, zbral in objavil Karel Krajcar, porabski rojak iz Stefanovec. Bil je srednješolski učitelj, sedaj je profesor na Univerzi v Sombatheiu. Gradivo je zbral v rojstnem kraju in bližnji okolici več kot 20 let.

Zbirka šteje 29 pravljic, med njimi je nekaj povedk, ki so jih Krajcarju povedali porabski pravljčarji. Iz podatkov

o njih je razvidno, da so bili pripovedovalci stari povprečno okrog 70 let. Ali pomeni to, da med Slovenci v Porabju slovensko ustno izročilo zamira in bo pravljica torej živela le še kot berilo? Seznam pripovedovalcev je tudi edini dodatek v knjigi, kjer pogrešamo slovarček dialektoloških posebnosti. Krajcar je objavil slovenske porabske pravljice, namreč tiste, ki jih je uspel nabrati sam, ki torej še živijo, in niso še potonile v pozabo,

brez komentarja. Izbor je naslednji: 1. Črna ovca nima srca (AT 785, 753 A),¹ 2. Božji sinek (AT 774 D), 3. Kako je cigan zajca prodajal (AT 1585), 4. Trije bratje (AT 300), 5. Plemičev sin (AT 307), 6. Vojak in kraljeva hči (AT 562), 7. Lepi Miklavž, 8. Sin, ki razlaga sanje (AT 725), 9. Kralj ki se mu eno oko joče drugo pa smeje (AT 551), 10. Kraljevič in Lepa Vida (AT 433), 11. Deček in njegova gospodinja, 12. Fant, ki se je naučil delati ma-

slo, 13. Sojenice, ki sodijo detetu, ko se rodi (Primerjaj: Grafenauer.¹ Ivan, Slovensko kajkavske bajke o rodenicah — sojenicah. Et 17, 34—51), Ko sta Bog in sv. Peter po svetu hodila (Bog napove prihodnost posameznikov), 15. Tobak, 16. Zakleti mlin (AT 326), 17. Deveto vprašanje, 18. V žlahto se ne sme ženiti (Primerjaj: Leander Petzoldt, Der Tote als Gast. FF Communication No. 200, Helsinki, 1968), 19. Bogati Marko (AT 930), 20. Trije kmečki sinovi (AT 530), 21. Trije bratje in njihova sestra (AT 451), 22. Hruška na kraljevem dvorišču (AT 530), 23. Mlinarjeva hči in tatovi (AT 956 B), 24. Brat in sestra (AT 450), 25. Močni Janči (AT 301), 26. Trgovčev sin in njegova mati (AT 590 II), 27. Vrag in cigan, 28. Ko sta Bog in sv. Peter po zemlji hodila (Primerjaj: Anton von Mailly, Legende del Friuli e delle Alpi Giulie, izdal M. Matičetov, Gorica 1986, Legende sacre, str. 136 do 156), 29. Vrag in siromak. Pri večini pravljicnih tipov vidimo, da se ujemajo z mednarodno znanimi pravljicami. Zato se v tem pogledu ne moremo strinjati z Zlato Vokač, ki v Uvodni be-

sedi ugotavlja »presenetljivo samobitnost« teh pravljič. Pripovedno gradivo je zapisano verno, kot ga je zapisovalec slišal iz ust pravljničarjev, v domačem dialektu, ki ga živo zaslišimo, čeprav pri zapisu niso upoštevana stroga pravila dialektološkega zapisovanja. Da si je pri zapisu pomagal z madžarskimi črkovnimi posebnostmi, kaže, menim, na težave, ki jih je moral premagovati, hkrati pa na dejstvo, da je ta dialekt glasoslovno in melodično priličen madžarski intonaciji. Ker je dialekt porabskih Slovencev drugim Slovincem težje umljiv, bi bilo potrebno razložiti izgovorjavo in zapis posameznih glasov, pa tudi dodati knjižni slovenski prevod nekaterih ključnih besed ter naslovov pravljič. Po zbranem gradivu vidimo, da so nekateri pravljicni in pripovedni motivi sorodni tistim, ki jih srečujemo v posameznih matičnih slovenskih regijah, drugi zopet svojski, prav gotovo pa je vmes marsikaj, kar je zašlo v porabsko pravljico, madžarskega izvora. Zato bi bile dobrodošle tovrstne komparativne raziskave, ki bi osvetlile porabske pravljice in ostalo porabsko ustno izročilo.

Pregled nad tem gradivom in primerjava z gradivom, ki je že bilo zbrano iz sosednjih geografskih področij, npr. Števana Kūharja Narodno blago vogrskij Slovincov (CZN 1910—13), Narodne pravljice iz Prekmurja, ki sta jih priredila Kontler in Kompoljski (Maribor, 1923), pispevek Jožefa Košiča o Prekmurskih Slovincih na Ogrskem, in še drugim gradivom, zbranim tudi s širšega slovenskega ozemlja in iz sosednje Madžarske, bi bil temeljnega pomena.

Pozdraviti moramo knjigo in priznati Krajcarju zasluge predvsem zato, ker smo z njegovim delom dobili vpogled v del ljudske ustvarjalnosti porabskih Slovencev. Želimo, da ne bi ostalo zgolj pri tem delu, ampak da bi avtor predložil gradivo tudi iz drugih panog, ne nazadnje tudi kak prispevek k besednemu zakladu in frazeološkimi posebnostim tega narečja.

Monika Kropce

¹ Naslovi so prevedeni v knjižno slovenščino. V oklepajih dodajam številke, ki ustrezajo mednarodnim pravljicnim tipom po klasifikaciji, ki sta jo določila A. Aarne in S. Thompson, The Types of the Folktale (Helsinki 1961).